

Л і т е р а т у р а :

1. *Марчук Л. М.* Категорія градації в сучасній українській літературній мові [монографія] : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / Марчук Людмила Миколаївна. – К., 2008. – 368 с.
2. *Плющ М. Я.* Сучасна українська літературна мова / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін. – Київ : “Вища школа”, 2009. – 430 с.
3. *Рогожина Н. В.* Показатели градуальности как, какой в структуре простого предложения [Текст] : дисс. ... канд. филол. наук / Н. В. Рогожина. – М., 2005. – 234 с.
4. Тлумачний словник української мови / в трьох томах [авт.-уклад. В. Яременко, О. Сліпушко]. – К. : Аконіт. – 2004.
5. *Ховалкина А. А.* Лексическое выражение категории величины признака в современном русском языке [Текст] : автореф. дисс. ... докт. филол. наук / А. А. Ховалкина. – М., 1996. – 38 с.

Ткаченко Ю. В. *Наречие как способ выражения градуального значения глаголов на синтагматическом уровне.*

В статье исследовано грамматические средства (наречие), которые детализируют градуальную семантику глагола на синтагматическом уровне; доказано, что вспомогательные лексемы (наречия) есть периферийными выразителями поля градации глаголов.

Ключевые слова: градуальное значение, градусема, градуальная функция, градуальность, градуатор, гранд-оттенки.

Tkachenko Yu. *The adverb as a means of expression of gradual meanings of verbs on syntagmatic level.*

In the article the grammatical means (adverbs), which detailise gradual semantics of the verb on the syntagmatic level; it is proved that auxiliary lexemes are peripheral means of expression of the field of gradation.

Keywords: gradualne-value, gradosema, gradualna, function, gradualnist, graduator a grandee tint.

Шевченко М. Ю., Серета В. В.

ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

ЛОГІКО-СТРУКТУРНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ-МІРКУВАНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Зроблено спробу виділити типи текстів-міркувань та їх модифікованих варіантів, при цьому враховується співвідношення смислових, тематичних сегментів тексту, ступінь виявлення логіко-структурного аспекту композиції та особливості риторичного розвитку думки.

Ключові слова: міркування, композиція, паралелізм, мікротекст, есе, макротекст, надфразова єдність, когезія, циклічність, цифрове позначення.

На сьогодні є різні підходи до проблеми поділу текстів на певні види. Група лінгвістів акцентують увагу на відображенні дійсності, інші – на особливостях її відображення за найбільш абстрактного поділу типів текстів.

І. П. Павлов писав, що простір, час, причина є основною формою будь-якої, зокрема й наукової, думки. Цим формам думки відповідає традиційна, інтуїтивно виділена риторикою, тричленна класифікація форм мовлення: “опис” – предмети, про які йдеться, представлені в просторовому положенні; “оповідання” – факти об’єктивної дійсності в тимчасовому розвитку; “міркування” – між явищами реального чи мислимого світу встановлюється каузальний зв’язок. Виходячи з вищезазначеного, виділяють три основних типи текстів: описи, розповіді та міркування. Спроби

типологічної класифікації текстів-міркувань робилися неодноразово. За основу брали різні параметри, такі, як змістовно-інформаційний або цільовий, структурно-прагматичний, прагматично-значущий [3, с. 44].

Міркування було предметом дослідження філософії та методології науки (гносеологічний аспект міркування), логіки (структурний аспект, форми умовиводів), риторики (техніка міркування), теорії мовних актів (інтенціональний аналіз), лінгвістики тексту (аспект типології текстів, міркування як конституенти тексту), стилістики (стилістичні засоби міркування, функціонування міркування в текстах різних стилів). Тексти-міркування досліджували А. М. Баранов, Г. А. Брутян, Л. Г. Васильєв, І. Р. Гальперін, О. Т. Кривоносов, О. О. Крилова, О. А. Нечаєва, В. В. Одінцов, О. С. Троянська, К. Гаузенблас.

Найчастіше класифікації не враховують відмінностей між міркуванням в художній та науковій літературі. Деякі дослідники стверджували, що таких відмінностей немає [1, с. 85].

Ми вважаємо, що попри найлегше виділення міркування на основі каузальних відносин, необхідно пам'ятати про специфіку художнього мислення, в якому здійснюється паралельне переплетіння логічних й образних начал. У художній літературі переконливість викладу досягаємо не лише суворою логікою аргументації, але й специфікою мовних засобів вираження останньої.

Найважчих у літературі відомостей недостатньо, щоб скласти уявлення про процес формування міркування як в наукових текстах, так і – тим більше – в інших функціонально-стильових різновидах англійської літературної мови.

Недостатня розробленість питання обумовлює актуальність цього дослідження, яка визначається тим, що вивчення розвитку та функціонування "міркування" в історії англійської літературної мови має велике значення.

Актуальність дослідження тексту-міркування обумовлена тим, що на сьогодні приділено значну увагу підвищенню культури письмового та усного викладу думки, виробленню вміння міркувати, дотримуючись при цьому функціонально-стильових норм. Завдання навчити будувати тексти міркувального характеру у зв'язку з розвитком мислення й культури мовлення поставлено перед сучасною середньою і вищою школами.

Об'єкт вивчення – міркування в художніх текстах XVIII – XX ст. **Предметом** дослідження стали структура, функції, уживання, стилістичні засоби текстів-міркувань.

Стаття має **на меті** вивчити особливості риторичного розвитку думки (у текстах-міркуваннях) з урахуванням їх типології, структури та функціонування, враховуючи вплив на процеси формування міркування екстралінгвальних факторів і взаємозв'язок цих процесів із формуванням функціональних стилів.

Конкретне завдання дослідження полягає в тому, щоб сформувати й використовувати під час аналізу текстів комплексний підхід до визначення підтипів міркування, проаналізувати екстралінгвальні основи текстів-міркувань в англійській мові, вивчити стилістичні особливості текстів-міркувань.

Матеріалом статті слугували твори англійських письменників та філософів XVII – XX ст.

Під час виділення типів текстів-міркувань розглянутого етапу (есе й медитації другої половини XVII століття в Англії) ми враховуємо:

1. Співвідношення смислових, тематичних сегментів тексту.
2. Ступінь вияву логіко-структурного аспекту композиції.
3. Особливості риторичного розгортання думки.

Зважаючи на це, у сучасній лінгвістиці, виділяють два великих типи текстів-міркувань і їх модифікованих варіантів.

До **першого типу** тексту простого монотематичного, монологічного міркування належать аргументативне міркування з “жорсткою” тричастотною композиційною моделлю (теза – аргумент – висновок) та аргументативне міркування “нежорсткого” типу з порушенням логічного ланцюга.

Другий тип циклічного тексту-міркування характеризується зміною системи міркувань у різних параграфах тексту.

Перший тип аргументативного міркування був одним із найпоширеніших в англійській літературі другої половини XVII століття. Для нього характерний різкий, несподіваний, емпатичний початок, концентроване й компакте вираження думки з “елементами неколоквиальної розмови” [4, с. 75].

Есе А. Каулі належить до першого типу текстів-міркувань. Так, есе “Of obscurity” починається з тези, вираженої за допомогою цитати:

“Nam neque divitibus contingunt gaudia solis, Nec vixit male, qui natus moriensque fefellit.

God made not pleasures only for the rich, Nor have those men without their share too lived, Who both in life and death the world deceived.

This seems a strange sentence thus literally translated, and looks as if it were in vindication of the men of business (for who else can deceive the world?) whereas it is in commendation of those who live and die so obscurely, that the world takes no notice of them. This Horace calls deceiving the world, and in another place uses the same phrase.

Secretum iter et fallentis semita vitae. The secret tracks of the deceiving life.

It is very elegant in Latin, but our English word will hardly bear up to that sense, and therefore Mr. Broome translates it very well:

Or from a life, led as it were by stealth” [4, с. 3].

В есе немає логічного розвитку думки. Автори текстів-міркувань “нежорсткого” типу використовують риторичні запитання, цим ще більше порушують логічний ланцюжок:

“What a brave privilege is it to be free from all contentions, from all envying or being envied, from receiving and from paying all kind of ceremonies?” [4, с. 5].

Усе подальше міркування не містить концептуальної інформації, а розкриває істинність вихідної тези. Звідси його яскраво виражена аргументативність. За тезисною контактано-установлювальною частиною в текстах-міркуваннях аргументативного типу прямує низка міркувань, які підкріплюють тезовий початок. Кожен новий аргумент на підтримку головної тези являє собою ентимему:

“I love and commend a true good fame, because it is the shadow of virtue; not that it doth any good to the body which it accompanies, but 'tis an efficacious shadow, and like that of St. Peter cures the diseases of others” [4, с. 6].

Отже, можна говорити про чіткий вияв логіко-структурного аспекту композиції для текстів-міркувань першого типу.

Для текстів-міркувань **другого типу** логіко-структурний аспект композиції ослаблений, переважає стилістико-риторичний план вираження думки. Характерним прикладом для текстів цього типу є есе Темпля “Of Poetry” і Драйдена “A Defence of an Essay of Dramatic Poesy”. Одна й та ж думка не обігрується з різних боків, головна ідея отримує розвиток. Розкривається нове в знайомій темі, спростовуються звичайно прийняті пояснення. При цьому перераховуються ті позиції, які збираються спростувати.

Для текстів цього виду характерно широке використання фігур думки, що, як описувалося раніше, створюють ефект руху свідомості, розповсюджуючи відомі явища. Цитата, виокремлена в тексті, – риторичний прийом, поширений у текстах-міркуваннях цього типу. Вона стає поштовхом для думки та або захищається як теза, або спростовується. Автори текстів-міркувань реалізують когезію за допомогою вживання сполучників. У Драйдена це представлено так:

“But he takes notice of my paints to prove rhyme as natural in a serious play, and more effectual then blank verse. Thus, indeed, I did state the question; but he tells me, “I pursue that which I call natural in a wrong application; for 'tis not the question whether rhyme or not rhyme be best or most natural for a serious subject, but what is nearest the nature of that it represents”. If I have formerly mistaken the question, I must confess my ignorance so far, as to say I continue still in my mistake; but he ought to have proved that I mistook it” [5, с. 82].

Цю цитату дано для аргументу на користь думки Драйдена про те, що ритм може використовуватися і для серйозних прозових творів. Далі читаємо: *“I can prove that rhyme is best, or most natural for a serious subject”* [5, с. 82].

Цитата в цьому випадку є поштовхом до розвитку думки. Відповімо, що якщо в текстах-міркуваннях “жорсткого” типу високий коефіцієнт риторичності створюється в основному фігурами мови й риторичним синтаксисом (паралелізм), то в текстах-міркуваннях “нежорсткого” типу основним стрижнем композиції є стіжок – розгорнута метафора:

“...and then every one favoring his own curiosity with a strict silence, it was not long ere they perceived the Air break about them like the noise of distant. Thunder, or of Swallows in a Chimney: those little undulations of sound, though almost vanishing before they reached them, yet still seeming to retain somewhat of their first horror which they had betwixt the Fleets: after they had attentively listened till such time as the sound by little and little went from them...” [5, p. 19];

“They have set before us a bloody image of revenge in Medea, and given her Dragons to convey her safe from punishment” [5, с. 36].

Тексти міркування “нежорсткого” типу постають як нерозповідні тексти з невираженими метамовними елементами. Внаслідок високої метафоричності опущені фрагменти неможливо відновити однозначно, а весь текст не піддається строгому класифікованому мовному аналізу:

“The unity of Time they comprehend in hours, the compass of a Natural Day; or as near it as can be contrived: and the reason of it is obvious to every one, that the time of the feigned action, or fable of the Play, should be proportioned as near as can be to the duration of that time in which it is represented; since therefore all Plays are acted on the Theater in a space of time much within the compass of hours, that Play is to be thought the nearest imitation of Nature” [5, с. 27].

Метонімія у Драйдена – поширене явище:

“Amongst the rest, it was the fortune of Eugenius, Crites, Lisideius and Neander, to be in company together: three of them persons whom their wit and Quality have made known to all the Town: and whom I have chose to hide under these borrowed names, that they may not suffer by so ill a relation as I am going to make of their discourse” [5, с. 19].

“All the company smiled at the conceit of Lisideius, but Crites, more eager than before, began to make particular exceptions against some Writers, and said the public Magistrate ought to send betimes to forbid them...”[5, с. 20].

Специфіка мовностилістичної організації текстів-міркувань другого типу виявляється, передусім, на рівні організації його макроелементів (фігур фрази). Як

основна одиниця тут виступає не надфразова єдність – категорія семантико-синтаксична, а абзац – категорія стилістико-семантична.

В англійській літературі другої половини XVII століття деякі тексти-міркування композиційно членовані на параграфи, медитації, centuries і мають цифрове позначення (Д. Беньян, Т. Трахерн, Гланвіла). Ці параграфи можна, по суті, розглядати як “цифрове розділення абзаців” [2, с. 6].

Логічний рух думки в текстах-міркуваннях цього типу отримує і структурне втілення. Процеси композиційно-стилістичного варіювання найтісніше пов’язані з розгортанням логіко-семантичної структури тексту. Найбільш яскравий зразок текстів-міркувань циклізованого тіла – маловідомий у нашій літературознавчій науці твір Т. Трахерна “Сотні медитацій” (1675), відкритий лише на початку XX століття. Цей текст-міркування складається із серії різних міркувань, об’єднаних у “сотні”, що являє собою монотематичні міркування, присвячені одній мікротемі. Цікаво, що політематичних параграфів у циклізованому тексті-міркуванні немає. Так, у першій сотні (century) кожна зі ста медитацій – це окреме міркування про людське життя, його душу, його відношення з Богом. Циклізація, рубрикація й цифрове позначення – своєрідні фігури фрази, форсіальні “скріпи”, які не дозволяють тексту великого обсягу, позбавленого жорсткого стрижня подій, розпастися на окремі міркування. “Сотні медитацій” Трахерна – це циклізований текст-міркування, що володіє високим ступенем когерентності. Зв’язність тексту “Сотні медитацій” забезпечено й лексико-стилістичною структурою як макротекста, так і його мікротекстових складових. Систематичним й естетичним центром “Сотень медитацій” є “Третя сотня”, ідейно-естетичні достоїнства якої неодноразово було відзначено дослідниками прози.

Твір починається з уживання відразу декількох стилістичних прийомів (персоніфікації, порівняння):

“An empty book is like an infant’s soul, in which anything may be written. It is capable of all things, but containeth nothing. I have a mind to fill this with profitable wonders. And since Love made you put it into my hands I will fill it with those Truths you love without knowing them: with those things which, if it be possible, shall shew my Love; to you in communicating most enriching Truths: to Truth in exalting her beauties in such a Soul” [7, с. 148].

Уживання еліпсису підкреслює модальність тексту-міркування, незалежно від утраченого слова в тексті, читач розуміє емоції автора:

*“Do not wonder that I promise to fill it with those **Truths you love but know not**; for though it be a maxim in the schools that there is no Love of a thing unknown, yet I have found that things unknown have a secret influence on the soul, and like the centre of the earth unseen violently attract it”* [7, с. 148].

*“To condemn the world and to enjoy the world are things contrary to each other. How, then can we condemn the world, which we are born to enjoy? Truly there are two worlds. **One was made by God, the other by men**”* [7, с. 156)].

Текст-міркування пропонує читачеві не лише дізнатися про глибину думок автора, але й замислитися над власним ставленням до проблем, явищ, фактів, подій, почуттів. На допомогу приходять серія риторичних питань:

“There are invisible ways of conveyance by which some great thing doth touch our souls, and by which we tend to it. Do you not feel yourself drawn by the expectation and desire of some Great Thing?” [7, с. 150].

“I will open my mouth in Parables, I will utter things that have been kept secret from the foundation of the world. Things strange yet common, incredible, yet known; most high,

yet plain; infinitely profitable, but not esteemed. Is it not a great thing that you should be Heir of the World? Is it not a great enriching verity?" [7, с. 3].

"Is it not easy to conceive the World in your Mind? To think the Heavens fair? The Sun Glorious? The Earth fruitful? The Air Pleasant? The Sea Profitable? And the Giver bountiful?" [7, с. 156].

Перше міркування починається прямим звертанням до друга-жінки, якій призначався цей твір:

Will you see the infancy of this sublime and celestial greatness? [7, с. 148].

Тема дитинства, як кращої пори людства, у цьому міркуванні переломлюється через особисте відчуття. Кінець цього міркування лексично й інтонаційно синтаксично відзначений:

Certainly Adam in Paradise had not more sheet and curious apprehensions of the world, than when I was a child [7, с. 148].

Автор уживає епітети, підкреслюючи своє ставлення, особливо, коли говорить про любов, свободу, мир, про вічні цінності:

"I will not by the noise of bloody wars and the dethroning of kings advance you to glory: but by the gentle ways of peace and love. As a deep friendship meditates and intends the deepest designs for the advancement of its objects, so doth it shew itself in choosing the sweetest and most delightful methods, whereby not to weary but please the person it desireth to advance" [7, с. 154].

У тексті-міркуванні трапляється як гіпербола, так і літота:

"You never enjoy the world aright, till the Sea itself floweth in your veins, till you are clothed with the heavens, and crowned with the stars: I remember the time when the dust of the streets were as pleasing as Gold to my infant eyes, and now they are more precious to the eye of reason" [7, с. 227].

"The noble inclination whereby man thirsteth after riches and dominion, is his highest virtue, when rightly guided; and carries him as in a triumphant chariot, to his sovereign happiness. Men are made miserable only by abusing it" [7, с. 225].

Наступне міркування під номером 2 – про світ, пропущений через свідомість дитини, – являє собою семантично екстенсивний, тісно пов'язаний з попереднім розділом, розвиток думки. Перехідні фрази можуть перебувати в самому мікротексті-міркуванні (параграфі), у тексті попереднього міркування формально – мовна перехідність може бути взагалі відсутня. Перехід здійснюється смисловим стрибком. Абзаци можуть зв'язуватися між собою не безпосередньо, а дистанційно, як під час переходу від першої до другої сотні. Те ж міркує "я" – займенник багаторазово повторюється упродовж усіх ста параграфів – слугує лексично-смисловою скріпою, стилістичним малюнком фраз, насиченими повторами, градаціями, синтаксичним паралелізмом:

"I was not aware. But now I give thanks and adore and praise Thee for Thine inestimable favors. I believe Thou lovest me, because Thou hast endued me with those sacred and living treasures. Holy Father, henceforth I more desire to esteem them than Palaces of Gold! Yea, though they were given me by Kings, I confess unto Thee that I am richer in them" [7, с. 266].

Міркування, позбавлене традиційно виділеними дослідниками прямих логічних форм умовиводів, передає роботу свідомості, процес думки, що виявлена в природному потоці мовлення. Закінчується це міркування риторичним запитанням: *"Is it not strange, that an infant should be heir of the whole world, and see those mysteries which the book of the learned never unfold?"*, а не підсумком – максимою як в тексті-міркуванні 1 а типу А. Каули, де кожен абзац – новий аргумент, із висновком, що

підтримує вихідну тезу. Звідси відкритість цього мікротексту-міркування, а не замкнутість, як у текстах із монологічним міркуванням [7, с. 148].

Спостереження над способами побудови макротексту “Сотень медитацій” і характером використання в ньому мовностилістичних засобів дають підставу стверджувати, що в ньому органічно поєднуються два типи текстообразу – “жорсткий” і “нежорсткий” типи текстів-міркувань.

Отже, текст-міркування являє собою не набір випадкових думок, а ціле – систему аспектів міркувань, взаємопов’язаних, взаємообумовлених й ієрархічно співвіднесених один з одним. Системоутворювальним фактором внутрішньотекстових зв’язків у тексті-міркуванні є вільна асоціативна і стилістична когезія. Асоціативний зв’язок не носить стихійності мовного потоку, текст зберігає свою системність завдяки прояві авторського “я” і стилістичної конструйованості самого факту мови.

Огляд теоретичної бази, що обґрунтовує умови існування текстів-міркувань, представленої в сучасній лінгвістиці, показав, що ця тема потребує розробки в аспекті мовознавства. У цьому дослідженні ми виявили деякі часткові особливості текстів-міркувань в англійській мові.

Л і т е р а т у р а :

1. Березкина В. И. Формирование и пути развития жанра эссе в английской литературе XVII века / В. И. Березкина. – Днепропетровск : ДГУ, 1984. – 116 с.
2. Нечаева О. А. Функционально-смысловые типы речи / О. А. Нечаева. – Улан-Уде : Бурят. кн. изд-во, 1974. – 260 с.
3. Троянская Е. С. К вопросу о лингвистических признаках функциональных стилей / Е. С. Троянская // Стиль научной речи. – М. : Наука, 1978. – 280 с.
4. Cowley A. Cowley’s Essays / A. Cowley. – N.Y. : Hard Press, November 3, 2006. – 126 p.
5. Dryden J. A defense of an Essay of Dramatic Poesy / J. Dryden. – Charleston : BiblioLife, April 10, 2009. – 160 p.
6. Traherne T. The Centuries of Meditations / T. Traherne. – L. : Published by the editor 77 Charing Cross Road, W. C., 1908. – 326 p.

Шевченко М. Ю., Серeda В. В. Логико-структурные и стилистические особенности текстов-рассуждений в английском языке.

В статье предпринята попытка выделения типов текстов-рассуждений и их модифицированных вариантов. При этом учитывается соотношение смысловых, тематических сегментов текста, степень проявленности логико-структурного аспекта композиции, особенности риторического развития мысли.

Ключевые слова: рассуждения, композиция, параллелизм, микротекст, эссе, макрокоманды, сверхфразового единство, когезия, цикличность, цифровое обозначение.

Shevchenko M. Y., Sereda V. V. Logical, structural and stylistic features of the expository texts in English.

This article seeks to ascertain the types of reflection texts and to determine their modified versions. Correlation between thematic segments of the text, structural aspects of composition, peculiarities of idea rhetorical development are being considered.

Keywords: reflection, composition, parallelism, micro, essays, macro text, phrase unity, cohesion, cycle, digital representation.